

sit vis, potentia et efficacia ire tue, Domine? « Et prae timore tuo iram tuam dinumerare, » id est, et qui poterit te tantum timere quantum timendus es, et juxta hunc timorem mensurare magnitudinem ire tue, vel omnes ejus puniendi modos enumerare? Nam ex eo quod propter unum peccatum primi parentis Deus iratus est universo humano generi, et omnes homines ad vitam laboribus et doloribus plenam, et postea ad mortem damnavit, ac voluit ut omnes homines post multas erumnas in pulverem suum redirent; certe recte colligitur immensam esse indignationem divinam contra peccatum, et infinitos esse in ipsa divina indignatione modos puniendi peccatores. Ac si ex morte ista corporis recte colligitur magnitudo ire divine contra peccatum, quanto magis colligi debet ex eo, quod animas et corpora iniquorum post diem iudicii mittet Deus in ignem inextinguibilem et sempiternum; id enim omnem humanam intelligentiam longe superat. In hebreo illud, *dinumerare*, conjungitur cum versiculo sequenti; sed nos non sequimur interpunctionem Rabbinarum recentiorum, sed Septuaginta Interpretum antiquissimum. Et illud, « prae timore tuo, » aliqui ita exponunt: « Quis impeditus timore et terrore tuo poterit mensurare iram tuam? » Sed prima expositio videtur melior: quoniam propositum Prophetae est ostendere magnitudinem ire dei; non autem ostenditur ex eo quod aliquis perturbatus timore, non potest in eum intendere aciem mentis, sed ex eo quod homo valde timet, et ex magno timore colligit magnitudinem ire. Itaque illud, *prae timore*, accipiendum est pro *a timore*, vel *propter timorem*, vel *secundum*, aut *juxta timorem*, ut clarus habetur in hebreo.

14. DEXTERAM TUAM SIC NOTAM FAC, ET ERUDITOS CORDE IN SAPIENTIA.

Ab hoc versiculo usque ad finem orat Propheta pro genere humano, ut sicut illud Deus juste punivit poena mortalitatis, ita misericorditer respicere et adjuvare dignetur in hujus vite mortalis peregrinatione. « Dexteram tuam sic notam fac, » id est, fac, Deus, ut jam tandem innotescat nobis dextera tua, qua nos suscipias et sustentas, et qua monera gratie tue nobis abundanter tribuas. Fortasse etiam per « dexteram, » significatur Christus, quem Propheta promissum sciebat, et ut cito veniret, assidue precabatur. « Et eruditos corde in sapientia, » I Cor. viii, id est, et simul notas fac nobis homines eruditos corde in sapientia, id est, Prophetas et Apostolos, qui habebant cor vera sapientia eruditum, non ut sapientia hujus mundi, qui vel habent linguam eruditam, non cor; vel si cor eruditum gerunt, non sapientia divina et salutari, sed sapientia humana et perniciosa, quae « inflat, non edificat. » In hebreo, ut nunc legitur, sic habetur, *dies nostros sic notos fac, et veniemus corde sapienti*. Sed facile est

videre quid legerint Septuaginta Interpretes, nam non legerint *ימיני* *iameni*, *dies nostros*; sed *ימיניך* *iaminecha*, *dexteram tuam*; nec legerunt *נביאי* *nabi*, *veniemus*, sed *נביאים* *nebeim*, *Prophetas*; tamen sensus, qui ex hebreo colligitur, non est contemnendus; rogat enim Propheta, ut notos faciat nobis Deus dies nostros: id est, faciat ut intelligamus brevitate dierum vite nostrae, et non ipsi nos fallamus iudicantes diuturnum id quod est brevissimum; nam si hoc intellexerimus, veniemus ad Deum corde sapienti, et inquiremus bona futura, quae sunt aeterna, et contemnemus presentia, quae sunt brevissima.

15. CONVERTERE, DOMINE, USQUEQUO? ET DEPREGABILIS ESTO SUPER SERVOS TUOS.

Idipsum petit, sed oratione magis generali. « Convertere, Domine, usquequo? » id est, tu, Domine, avertisti a nobis faciem tuam, iratus nobis propter peccata nostra; sed aliquando tandem placatus convertere ad nos, et respice nos oculo benignitatis tuae, « et deprecaibilis esto super servos tuos, » id est, exorabilis esto; sine te exorari a servis tuis, quos ipse formasti, et alis ac sustentas in obsequium tuum. Illud, *usquequo*, posset accipi separatim, et cum interrogatione hoc modo: « Convertere, Domine, usquequo? non converteris? Sed nulla est distinctio in textu hebreo, vel graeco, vel latino inter *convertere* et *usquequo*; ideo praestat illud, *usquequo*, accipere pro *aliquando*, ut supra diximus.

16. REPLETI SUMUS MANE MISERICORDIA TUA; ET EXULTAVIMUS, ET DELECTATI SUMUS OMNIBUS DIEBUS NOSTRIS.

17. LETATI SUMUS PRO DIEBUS, QUIBUS NOS HUMILIASTI, ANNIS QUIBUS VIDIMUS MALA.

Hi duo versiculi possunt ex hebraeo verti per tempus praeteritum, ut verterunt Septuaginta Interpretes; possunt etiam verti partim per modum imperandi, seu deprecandi, partim per tempus futurum, ut vertit S. Hieronymus, qui sic habet: *Imple nos matutina misericordia tua, et laudabimus, et letabimur in cunctis diebus nostris; laetifica nos pro diebus, quibus afflicisti nos, et annis quibus vidimus mala*. Sed cum vertuntur per tempus praeteritum, vel subintelligendum est aliquid in hunc sensum: *Convertere, Domine, aliquando, et deprecaibilis esto super servos tuos, ut aliquando dicere possimus: « Repleti sumus mane misericordia tua, » etc.;* vel certe, ut explicat S. Augustinus, Propheta praenuntiat res futuras per verba temporis praeteriti propter certitudinem praedictionis. Itaque versiculi isti non ad tempus vite, sed ad tempus patriae pertinent; tunc enim dicemus: « Repleti sumus mane misericordia tua, » id est, initio vere illius diei, quo Solem justitiae aspiciamus cepimus sine ullius nubis interpositione et nocte, ac tenebris hujus vite recedentibus, repleti su-

mus magna illa misericordia tua, quae nullum locum miseriae relinquit, de qua scriptum est in Psalm. cxi: « Qui coronat te in misericordia et miserationibus, qui sanat omnes languores tuos, qui replet in bonis desiderium tuum; » ideo « exultavimus et delectati sumus: » hoc enim solum restat hominibus beatis et liberalis a malis omnibus, ut exultent laudantes Deum; et delectentur fruente Deo. Nec solum letati sumus ob tantum cumulum bonorum, sed etiam « letati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, » et pro « annis quibus passi sumus mala, » tum quia dulciora sunt bona post experientiam malorum; tum etiam quia patientia in malis haec nobis tanta bona promeruit, juxta illud Apostoli, II Cor. xlii: « Quod momentaneum est, et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternae gloriae pondus operatur in nobis. » Itaque nunc benedictum dies illos et annos, qui nobis materiam patiendi praebuerunt, et Deo gratias agimus, qui nobis in tempore non pepercit, ut parceret in aeternum.

18. RESPICE IN SERVOS TUOS ET IN OPERA TUA, ET DIRIGE FILIOS EORUM.

Posteaquam petitum summum bonum, quod est finis ultimus humanae naturae et omnium actionum nostrarum: nunc petit media, id est, gratiam bene operandi. Primum enim, juxta praecipitum Domini, *Matth. v.*: « querendum est regnum Dei, deinde iustitia ejus. » Alii igitur: « Respice in servos tuos, » id est, illumina servos tuos atque accende ad amorem tuum. Deus enim sol est increatus, qui respiciendo illuminat et calefacit. Item: « Respice in servos tuos, » id est, oculo benevolentiae et favoris tui respice illos, ut tuos dirige, protege, auge, « et in opera tua, » id est, in opera bona, quae tu operari coepisti in illis. Omnia enim bona opera nostra dicitur Deus operari in nobis, quia ipso excitante et ajuvante fiunt, et sine illius gratia praeveniante et comitante nulla essent. Nec solum servos tuos, sed etiam « filios eorum, » sive naturales, sive spirituales respice et dirige, ut parentes cum filiis, te dirigente, in via mandatorum perseverent, et ad patriam pertinere mereantur aeternam. In hebreo legitur paulo aliter, videlicet, *appareat ad servos tuos opus tuum, et gloria tua super filios eorum*; sed Septuaginta non legerunt *פארען*, *appareat*, sive *videatur*; sed *פארען*, *compta prima litera*, quod significat *vide*, sive *respice*: deinde explicandi gratia addiderunt

conjunctionem, et verterunt: *Respice in servos tuos et in opera tua*; quamvis enim in hebraeo *sit, opus tuum*, licuit tamen Interpretibus id exprimere numero multitudinis. Illud autem, *et gloria tua*, hebraice *הדרתך* *hadareca*, legerunt Septuaginta *hadree*, solis punctis mutatis, quod est *dirige*, a verbo *דָרַךְ* *darac*. Itaque lectio graeca non dissidet ab hebraica, quam habuerunt Septuaginta Interpretes. Sed et ipsa lectio hebraica, quam sequitur S. Hieronymus, bonum seculum habet: *Appareat opus tuum super servos tuos*, id est, operare in servis tuis per gratiam tuam opera bona, et sic manifeste operare, ut etiam alii videant opera eorum bona, et glorificent te Patrem eorum, qui in caelis es; et qui opera bona operaris in eis; et gloria tua similiter appareat super filios eorum, ut etiam in illis opereris opera bona, et per illos nomen tuum glorificentur.

19. ET SIT SPLENDOR DOMINI DEI NOSTRI SUPER NOS, ET OPERA MANUUM NOSTRARUM DIRIGE SUPER NOS, ET OPUS MANUUM NOSTRARUM DIRIGE.

Idipsum petit aliis verbis, ut ostendat se valde optare quod petit. Quod enim dixit: « Respice in servos tuos, » repetit nunc, dicens: « Et sit splendor Domini Dei nostri super nos; » Deus enim, ut diximus, respiciendo illuminat, avertendo faciem, in tenebris nos relinquit. Quod autem dixit: « Et in opera tua, » nimirum respice, nunc repetit, dicens: « Et opera manuum nostrarum dirige super nos, » id est, tu praesidens nobis, fac ut recte operemur, et regulam rectissimam, quae est lex tua et voluntas tua, semper sequamur. Addit: « Et opus manuum nostrarum dirige, » ut ostendat omnia opera revocari ad unum opus, quod est radix omnium, et in quo continentur omnia; hoc autem est opus charitatis, nam « qui diligit, legem implevit, » *Rom. xiii*; et: « Charitas patiens est, benigna est, » etc., *I Cor. xiii*. In hebraeo, pro voce *splendor*, est *כבוד*, quod significat *decorem* et *dulcedinem*; sed *decor* et *splendor* in idem recidunt; et recte Septuaginta verterunt, *sit splendor*, quoniam decor lucis splendor est. « Deus autem lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae, » *I Joan. i*; et « Pater luminum est, » *Jacob. i*. Item pro verbo *dirige*, est in hebraeo *הנהיגה*, quod non solum *dirigere*, sed etiam *stabilire* significat. Itaque sensus erit: *Opus manuum nostrarum perseveranter dirige, ut non solum directio in bonis operibus, sed etiam perseverantia postuletur.*

PSALMUS XCI

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — Laus Cantici David.

4. Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur.

II.

V. s. H.

Qui habitat in abscondito Excelsi: in umbrae Domini commorabitur:

2. Dicit Domino : Susceptor meus es tu, et refugium meum : Deus meus, sperabo in eum.

3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspero.

4. Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub penis ejus sperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis a timore nocturno :

6. A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, et daemonio meridiano.

7. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.

8. Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis.

9. Quoniam tu es, Domine, spes mea : Altissimum posuisti refugium tuum.

10. Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11. Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

12. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

13. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum : protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, et ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum, et glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutarem meum.

Dicens, Domine, spes mea, et fortitudo mea : Deus meus : confidam in eo.

Quia ipse liberabit [al. *liberavit*] te de laqueo venantium, de morte insidiarum.

In scapulis suis obumbrabit tibi, et sub alis ejus sperabis : scutum [h. *hasta*] et protectio veritatis ejus.

Non timebis a timore nocturno : a sagitta volante per diem, a peste in tenebris ambulante, a morsu insidiantis meridie.

Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis : ad te autem non appropinquabit.

Verumtamen oculis tuis videbis [h. *conspicies*] : et ultionem [h. *expiationem*] impiorum cernes.

Tu enim [al. *autem*] es, Domine, spes mea : Excelsum posuisti habitaculum tuum.

Non accedet ad te malum, et lepra non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quia angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

In manibus [h. *palms*] portabunt te : ne forte offendant ad lapidem pes tuus.

Super aspidem et basiliscum calcabis : conculcabis leonem et draconem.

Quoniam mihi adhesit, et liberabo eum : exaltabo eum, quoniam cognovit nomen meum.

Invocabit me, et exaudiam eum : cum ipso ego in tribulatione, eruam eum, et glorificabo eum.

Longitudine dierum implebo [h. *satiabo*] eum, et ostendam illi salutarem meum.

Argumentum. — Docet vates quam tutus vivat ab omni malo is, qui se totum firma fiducia Deo credit custodiendum, in omnibus omnis generis periculis, et se suaque omnia ei committit et permittit. Aliqui ad pestilentiam vers. 6 mentionem omnia accommodant : coacte. Imo nec de certis calamitatibus querendis valde laborandum censeo, nam etiam sine inquisitione temporis et occasibus, qua scriptum sit, intelligi carmen potest. Personarum enallage in hoc Psalmo frequentiores sunt quam in ullo alio, que et in unius versus variis membris variant. Hinc Michaelis dux per omnem Psalmum sibi respondere choros existimat, alterum Deo confitentium in adversis, alterum his ad spem erigentium, eorumque admirantium felicitatem. Prior chorus loqui et videtur vers. 1-2, secundus responderi vers. 3-8, denno loqui primus in primo versus noni hemistichio, atque inde usque ad finem vers. 13 secundus, tandem autem Deus interloquitur vatre. Quod et Maurero placuit. Hanc itaque chororum alternationem, quavis de ea dubium aliquid nobis superest, tamen in nostra versione observare ad faciliorem carminis intelligentiam conducet.

1. Qui sedet in latibulo Altissimi, in umbra Omnipotentis pernoctat.
2. Dico ad Jovam : Refugium meum et arx mea mihi Deus, in quo fiduciam colloco.
3. Nam is eripit te a laqueo aeneis, a peste perniciosa (propr. *malorum*).
4. Penna sua tegit te,

et sub alis ejus refugium habes ; scutum et clypeus est fides ejus.

5. Non est quod timeas a terrore noctis, a sagitta quae volat interdiu :

6. A peste, quae in caligine incedit ; a Tue (ve' *excitio*), quae vastat meridie.

7. Quodsi cadunt a latere tuo mille, et decem millia a dextera tua : ad te non appropinquat malum.

8. Tantum oculis tuis spectas (aliorum stragem) . et retributionem improborum vides.

9. Nam tu, Jova, refugium meum es.

Altissimum posuisti praesidium tuum.

10. Non obvenit tibi malum, et plaga non appropinquat ad tentorium tuum.

11. Nam angelos suos mandat tibi (tua causa), ut custodiant te in omnibus viis tuis.

12. Super manibus portant te, ne offendant ad lapidem pes tuus.

13. Super leone et aspidem gradieris, calcas leunculum et draconem.

14. Quoniam mihi adheret, eripiam eum ; exaltabo eum, quia novit nomen meum.

15. Invocabit me, et exaudiam eum, cum eo ego ero in angustiis, extraham eum et glorificabo eum.

16. Longitudine dierum satiabo eum, et videre (experiri) faciam eum salutem meam.

NOTE.

Vers. 1. *Pernoctat*, i. e. permanet. Sensus : Qui Dei se concredit fidei et tutela, is tutus erit. Michaelis : Quem in suam tutelam suscepit Deus, ejus curam nunquam deponet. Semel in ejus domum (umbram) hospes admissus, noctu etiam, periculose tempore, hospitio ejus fruetur. Dathius quoque imaginem h. l. depromptam existimat a jure hospitii, quod in Oriente imprimis summæ sanctitatis habetur. Alius, qui *habitat... qui in umbra... qui dicit... ipse Deus* (vers. 3) *liberabit te*, pro *cum*. — Vers. 2. *Dico* : I futurum pers., non vero particip. *benoni dicens*. Alii, *ara mea es tu* : minus recte. — Vers. 3. *Laqueo, pestis, calceus* mitatum imagines. — Vers. 5. Alexandrinus *socherah* pro particip. verbi *sachar, circumdare*, habuit. — Vers. 6. Iterum Alexandrinus *deber* accepit pro *dabar*, ut vers. 3, *tashoud* vero pro *veshad*. Suo autem *αβραμας*, quod pro hebr. *keleb* posuit, Agellius recte monet eum non *incursum*, ut Vulgatus transtulit, sed morbi genus acutissimo dolore et morsu stimulantis indicare voluisse. — Vers. 9. Qui chori alternationem huic Psalmo inesse negant, intelligunt *dixisti enim ante nam tu, Jova*. — Vers. 13. *Leo et draco*, robur et astutia. — Vers. 14. *Exaltabo*, in alto loco tutum eum praestabo.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XC.

TITULUS ET ARGUMENTUM

Laud Cantici David.

Hic titulus non habetur in codice hebraeo, neque in omnibus codicibus graecis, et S. Hilarius in *Prologo Psalmorum*, S. Hieronymus, Theodoretus et Enthyminus in *Commentario* hujus Psalmi disertis verbis dicunt, eum esse titulum. S. Joannes Chrysostomus et S. Augustinus nullam tituli mentionem faciunt. Quare credibile est titulum fuisse postea additum, ut intelligeremus hunc Psalmum a Davide fuisse compositum, non a Mose, ut Hilarius et quidam alii tradiderunt. Et certe ratio, quia nonnulli adducti sunt, ut existimerent hunc Psalmum non Davidis esse, sed Mosis, infirma omnino est. Dicunt enim Psalmos qui carent titulo, illius esse cujus est Psalmus precedens: Psalmum autem precedentem esse Mosis, probant ex titulo illo: *Oratio Moysi hominis Dei*. At nos in explicatione Psalmi superioris ostendimus, Psalmum illum inscribi Moysi, non quod ille fuerit auctor, sed quod David Mosem loquentem introduxerit; et rationem adduximus, cur probabile non sit Psalmos, qui carent titulo, ejus auctoritatis esse, cujus nomen invenitur in Psalmo precedente. Argumentum Psalmi est exhortatio ad fiduciam in Dei auxilio firmissime collocandam. Id enim in principio ponitur, et per totum Psalmum variis rationibus confirmatur. Forma Psalmi est dramatica; nunc enim loquitur Propheta, nunc homo justus, nunc ipse Deus. Psalmus est plenus metaphoris, et ideo non minus elegans quam difficilis. Quam vero sit utilis, et ad mores formando accommodatus, vel ex eo cognosci potest, quod ex vetusto Ecclesiae instituto, quoties in divino officio frequentatur, idque ad initium noctis, ut Deo pregenite, nocturna pericula hoc armati clypeo propulsemus.

EXPLICATIO PSALMI.

1. QUI HABITAT IN ADJUTORIO ALTISSIMI, IN PROTECTIONE DEI COELI COMMORABITUR.

Hoc primo versiculo continetur insignis promissio, per quam Spiritus Sanctus certos nos reddit, auxilium divinum nunquam defuturum iis, qui vera spem suam in Deo repositam habent. Sed verba singula explicemus. « Qui; » haec prima vox significat promissionem esse generalem, quasi dicit Propheta: Quicumque sit, sive dives, sive pauper, sive doctus, sive indoctus, sive patricius, sive plebeius, sive juvenis, sive senex: non enim Deus personam accipit; sed « dives est in omnes qui invocant illum. » « Habitat; » hoc significat promissionem hanc tam liberalem non requirere quamlibet fiduciam, sed assiduam, constantem, firmam, ita ut homo per fidem et fiduciam faciat sibi quasi domum in Deo, in quo habitet et quiescat, et eam quocumque ierit, circumferat, quomodo testudines faciunt. Vox hebraea *שָׁכַן* habet aliquid majoris energiae quam verbum *habitat*; significat enim *sedere, quiescere, durare*; itaque sensus erit: Qui habitat cum quiete et perseverantia. « In adjutorio; » vox hebraea *בְּחַסְדּוֹ* *hesether*, proprie significat, *in abscondito*, sive *in loco secreto*; sed Septuaginta Interpretes explicaverunt metaphoram cum dixerunt, *in adjutorio*; adjutorium enim Dei non est visibilis aliqua turris, sed *ax invisibilis et secretissima*, quae sola fide invenitur et penetratur. Vocabulum tamen graecum et latinum admodum confoundendum quidem firmissime esse in Deo, sed non esse negligenda ea quae studio et labore humano adhiberi possunt. Exemplo nobis esse possunt agricola, qui sperant in eo qui dat

pluvias de caelo, et solem suum oriri facit; sed interim laborant arando, serendo, metendo, qui sciunt eos adjuvari, qui aliquid cooperando faciunt. « Altissimi; » nulla sunt nomina Dei, sed nomen « Altissimi » hoc loco aptissime ponitur; nam quia Deus altissimus, id est, in altissimo loco sedet, ideo omnia videt, et nullum nostrum periculum cum latet. Rursum, quia non solum est altissimus, quia omnia speculatur, sed etiam quia in altissimo throno sedet, et omnia subjecta habet; ideo potest ab omnibus periculis nos erueri. « In protectione Dei caeli commorabitur; » haec est altera pars versiculi, in qua promittitur merces confidentibus in Deo; et sensus est: Qui vere confidit in auxilio divino, spe sua non frustrabitur, sed omnino a Domino protegetur. Et pulchre respondent verba singula singulis. Verbo *habitat* respondet *commorabitur*; verbo *in adjutorio* respondet *in protectione*; verbo *Altissimi* respondet *Dei caeli*; sed singula consideremus. « In protectione; » vox hebraea *בְּצִל* *betsel* proprie significat, *in umbra*, sive *in umbraculo*, ut S. Hieronymus vertit. Septuaginta Interpretes explicare voluerunt metaphoram, et ideo verterunt: *In protectione*. Deus enim, sub umbra alarum suarum instar aquilae, vel gallinae protegit confidentes in se. Potest etiam umbra significare gratiam et favorem principum, quae umbra facillime et longissime protegit, ut etiam cervus quidam ubique securus ibere varetur, quia scriptum gerabat ad collum: « Cersaris sum, noli me tangere; » sic veri servi Dei ubique tuti sunt, inter leones, ursos, serpentes, ignes, aquas, fulmina, tempestates, quoniam omnes creature umbram Dei cognoscunt et reveren-

tur. Sed etiam vox latina *protectio* hoc loco valde ad rem facit; protegere enim est procul tegere; potest autem homo procul tegi duobus modis, si vel protector prope adstant sagittas procul venientes repellat, vel si protector quidem procul abstat, sed lamen repellat tela vicina, ut gladios, vel pugiones. Utrumque facit Deus; ipse enim manens in nobis repellit sagittas longissime venientes; videt enim prima initia periculorum, et ea, si vult, mirabili virtute in ipso primo exorta exstinguit: sic etiam ipse in caelo sedens pericula nobis quantumvis proxima removet; habet enim oculos acutissimos et manus longissimas, ut omnia mala nobis imminenda prevenire possit: oculus ejus, intelligentia ejus, voluntas ejus. « Dei caeli; » S. Hieronymus vertit, *omnipotentis*; sed vox hebraea *יְיָ* non solum *omnipotentem*, sed *sibi sufficientem*, id est, in se et per se omnipotentem significat; nam et Apostolus se omnipotentem esse dixit, sed in Deo, non in se: « Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat, » *Philip. iv.* Septuaginta Interpretes verterunt, *Dei caeli*, quia nullus est sibi sufficiens, nullo egens, et per se atque in se omnipotens, nisi Deus verus, qui caelum ex nihilo fecit. « Dei gentium demonia, Dominus autem caelos fecit, » *Psalm. xcv.* Et quomvis etiam terra, et mare, et aer sint opera Dei magna et mirabilia, tamen nihil est in rebus corporalibus majus et mirabilius caelo, sive molem, sive pulchritudinem, sive efficaciam, sive velocitatem, sive stabilitatem consideres. Quare idem Propheta de caelis singulariter dixit: « Caeli enarrant gloriam Dei, » *Psalm. xviii.* « Commorabitur; » hoc significat, *confidentem in Deo non semel, aut iterum, sed assidue protegendum a Deo*; erit enim ei protectio Dei non tugurium in via, sed quasi domus paterna ac propria. In hebraeo est *יְהוָה יְהוָה* *ihlhanan*, id est *pernoctabit*, quia videlicet protectio nobis necessaria est in nocte ac tenebris hujus vitae: non autem in caelesti patria, ubi « nox nulla est, sed perpetuus dies, » ut dicitur in *Apo. cap. xxi.* Hic admirari cogimur insipientiam hominum, qui tantam promissionem tam parvi faciunt; certe enim principes terrae nulla insumunt in custodes corporis sui, aut arcium suarum; et tamen ab eis saepe produntur. At nunc non homo mendax et fragilis, sed Deus omnipotens et verax dicit: « Confide et protegam; » et vix invenitur, qui sicut oportet, illi se credere velit.

2. DICIT DOMINO: SUSCEPTOR MEUS ES TU, ET REFUGIUM MEUM; DEUS MEUS, SPERO IN EUM.

Explicat et probat Propheta propositionem suam testimonio justi confidentis in Deum, qui de experimento suo testatur. « Dicit, inquit, Domino, » id est, gratias agens justus, qui habitat in adjutorio Altissimi, confitebitur Domino beneficium protectionis acceptum. In hebraeo est *אָנָּה אָנָּה*, quod significat *dicam*; sed S. Hieronymus vertit

dicens; videtur enim legisse *omer*. Septuaginta Interpretes verterunt *dicent*, quia legerunt *anar*, et acceperunt praeteritum pro futuro; sensus semper est idem, sive legamus: *Dicam* ego in persona omnium justorum, sive *dicens* justus, *sive dicat* justus. « Domino; » absolute vocat Deum, *Dominum*, quia vere ac proprie solus Deus *Dominus* est, tum quia non habet superiorem, neque parem; tum quia nulli necessitati servit, cum nulla re indigeat; tum quia omnia servit; illi ad nutum, sine quo neque esse, neque moveri possunt; tum denique quia solus potest res omnes mutare, destrucere, reparare pro arbitrio. « Susceptor meus es tu; » ex hebraeo S. Hieronymus vertit, *spes mea*. Et quidem vox hebraea *מַשְׁכֵּי* *mashi* potest quidem significare, *spes mea*, sed potest etiam significare, *susceptor meus*; nam verbum *חָשַׁב* *chashab*, unde est illud nomen, significat *sperare* et etiam *recipere se* in aliquem locum tutum; denique Septuaginta viri doctissimi non ignorabant vim hujus vocis, et videtur tria ista vocabula, *susceptor meus*, et *refugium meum*, et *Deus meus*, continere tria beneficia Dei, pro quibus justus gratias agit, unum praeteritum, alterum praesens, tertium futurum. Primum ergo beneficium est ineffabilis misericordia Dei, qua suscipit hominem jam lapsam in lethale peccatum, et ad gehennam ruentem, de quo dicitur in *Psalm. cxvii*: « Impulsus verberis sum, ut caderem, et Dominus suscepit me; » sic enim hunc locum exponit S. Bernardus, *serm. 2 in Psalm. xc*: « Signum hujus susceptionis est, quando qui ceciderat, resurgit humilior, et fortior, et cautior, ut David, ut Petrus, ut Magdalena. » Hoc primum beneficium commemorat homo justus et confidens in Deo, non quod oritur ex fiducia (praecedit enim fiduciam, non sequitur), sed quia dicit apud se: Si tam bonus est Deus, ut suscipiat finitimum non confidentem, eique penitentiam et confidentiam inspirat; quam bonus et fidelis erga amicum et filium confidentem! Alterum beneficium est praesens, et continetur in illo verbo: « *Etrefugium meum.* » Deus enim, qui eum suscipit per gratiam justificationis, non statim assumit in caelum, ubi nulla sunt pericula, sed constituit in aere praesentium militum suorum; sed si confidat in Domino, Dominus illi refugium erit in omni tentatione, etrefugium optimum atque firmissimum: vox enim hebraea *מְסוּדָה* *metsudah*, quae hoc loco habetur, significat *munitionem*, sive *arcem munitam*. Tertium beneficium est futurum et maximum, et significatur in his verbis: « *Et Deus meus.* » Deus enim est summum bonum; et quidem Deus semper in se est Deus, ac per hoc summum bonum; sed nobis tunc proprie erit Deus, « quando videbimus eum sicuti est, » ut ait B. Joannes I *Epist. iii*; tunc enim summo bono fruemur. Justus igitur, quia cogitat et confiteatur Deum sibi fuisse aliquando susceptorem, nunc esse refugium, et post hanc vitam fore beatitudinem, ideo con-

cludit, « sperabo in eum, » id est, firmiter statuo semper sperare in eum in omni periculo et tentatione; quod R. Job faciebat, cum diceret: « Etiam si me occiderit, in ipso sperabo, » Job. XIII.

3. QUONIAM IPSE LIBERAVIT ME DE LAQUEO VENANTIIUM, ET A VERBO ASPERO.

Variat hoc loco codices; nam in hebræo et græco legimus, *liberabit te*. S. Hieronymus et S. Augustinus in *Commentario* hujus Psalmi, et S. Gregorius, lib. VI *Mor.*, cap. xv, legunt, *liberabit me*. Editio nostræ vulgata habet, *liberavit me*; quomodo legit etiam S. Bernardus, *serm.* 3 in hunc Psalmum. Res non est magni momenti; sed si legatur in secunda persona, verba erunt Prophetæ; et continuabuntur cum sequentibus; si legatur in prima persona, erunt verba hominis justi, et continuabuntur cum precedentibus; sic etiam, si legatur verbum temporis futuri, erit promissio; si temporis præteriti, erit confessio; beneficium autem, quod hic commemoratur, idem omnino est, sive exprimat in prima persona, sive in secunda, sive in præterito, sive in futuro. Nos editionem nostram sequimur. Ergo vir justus, qui dixerit: « Sperabo in eum, » subjungit rationem: « Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspero. » Quibus verbis duo beneficia continentur, unum temporale, spirituale alterum: beneficium temporale est liberatio ab insidiis, dolis, fraudibus malorum hominum, ex quibus detrimenta temporalia oriuntur; fraudes enim sunt laquei, verbum asperum est detrimentum quod inde sequitur: verbum enim apud Hebræos passim accipitur pro ipsa re. Et quoniam fraudes et doli plerumque fiunt per instrumentum lingue, ideo Ecclesiasticus, cap. II, dicit: « Liberasti me a laqueo lingue iniquæ. » Deus igitur singulari providentia sua fecit, et faciet deinceps, ut justis confidentibus in adiutorio Altissimi non obsint fraudes et insidiae impiorum. Alterum beneficium est longe majus, liberatio videlicet a tentationibus demonum: tanta est enim demonum versutia, ut non immerito homines quantumvis prudentes cum demonibus comparati bestiolæ esse videantur. Igitur venatores demones sunt, de quibus Apostolus dicit: « Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, » I *Tim.* vi; et: « Respiciant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur, » II *Tim.* II. Sunt autem demones et plurimum numero, ut aerem istum caliginosum ferme totum replent, teste S. Hieronymo in cap. vi *ad Ephes.*; et potentissimi ac ferocissimi, ut in Scripturis leonibus et draconibus conferantur, I *Petri* v, et *Apoc.* XII. Neque aliud negotium habent, quam assidue « ruginde circuire quærentes quem devorant: » Quæ si serio et attentè cogitarem, cum timore et tremore magno vigileremus in orationibus, non minus quam fecisse

Danielem credibile est, cum esset in laeu leonum, et tres pueros in camino ignis ardentis. Laquei sunt omnes res create, quæ sensus humanos oblectare possunt, sive quæ concupiscentiam carnis, vel concupiscentiam oculorum, vel superbiam vite irritare solent; de quibus dicit Sapiens: « Creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium, » *Sap.* XIV; et: « In medio laqueorum ingredieris, » *Ecl.* IX. Verbum asperum est mors animæ, quam incurrit qui « laqueis istis capitur; sic enim vertit ex hebræo S. Hieronymus: *Libera bit te de laqueo venantium et de morte insidiarum*, nam, ut supra diximus, per verbum res ipsa intelligi debet. Quod si quis velit per verbum asperum, proprie verbum ipsum accipere, poterimus per verbum asperum intelligere sententiam judicis supremi: « Ite, maledicti, in ignem æternum, » vel, ut docet S. Bernardus, *serm.* 3 in hunc Psalmum: « Tollatur impius, ne videat gloriam Dei; » hoc enim verbo nihil asperius cogitari potest, cum eo significetur privato omnium bonorum, et cumulus omnium malorum non temporalis, sed æternus; hanc sententiam justissimi judicis Dei juste merentur, qui voluntarie laqueis venatorum demonum se implicari sinunt.

4. SCAPULIS TUIS OMBRABIT TIBI, ET SUB PENNIS EJUS SPERABIS.

Incipit nunc Propheta ipse loqui, et confirmat verba hominis justi, ac si dicat: Merito dixisti: « Sperabo in eum, quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspero. » Vere enim liberavit te, et deinceps semper liberabit ab omni periculo; nam dum eris parvulus et impar hostibus tuis, fovet te sub alis suis, quomodo aquila, vel gallina fovet pullos suos; quando autem creveris, et per te pugnare poteris, dabit tibi scutum firmissimum, per quod invulnerabilis esse poteris; sed in hoc versiculo explicatur solum prior similitudo, in sequenti explicatur posterior. In Scripturis sanctis duabus avibus comparatur Deus, aquilæ et gallinæ. *Deut.* XXXII: « Sicut aquila provocans pullos suos, et super eos volitans, » *Matth.* XXIII: « Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos, » Aquila erat Deus ante incarnationem, gallina factus est post incarnationem; vel, si placeat ad Christum omnia referre, Christus, ut Deus, est aquila; ut homo, gallina; vel Christus homo tempore mortalitatis suæ gallina fuit, post resurrectionem aquila. At igitur: « Scapulis suis obrumbrabit tibi, » id est, Deus instat aquilæ vel gallinæ sub alis suis te colliget, et sic scapulis suis obrumbrabit tibi, ut neque ab ardore solis, neque a pluvia et ventis, neque a morsibus milvorum timeas; quare tutissime « sub pennis ejus, » id est, sub ejus protectione et defensione constitutus, sperare poteris liberationem et incolumitatem.

5. SCUTO CIRCUMDADIT TE VERITAS EJUS, NON TIMEBIS A TIMORE NOCTURNO.

6. A SAGITTA VOLANTE IN DIE, A NEGOTIO PERAMBULANTE IN TENEBRIS, AB INCURSU ET DEMONIO MERIDIANO.

Explicat nunc Propheta alteram similitudinem pro majoribus, qui per se pugnare possunt; hos enim Deus armat scuto admirabili. Finxerunt poetæ Achillem et Æneam scuto quodam cœlesti donatos fuisse, ut invulnerabiles fierent; sed ille fabule sunt. Hic autem clypeus, de quo loquitur David, vere clypeus cœlestis est, et invulnerabilis reddit eos, qui ipso bene uti sciunt, et dicit Propheta: « Scuto circumdabit te, » quoniam scutum non est simile galeæ quæ solum caput tegit, vel lorice quæ tegit pectus et scapulas; sed est generalis quædam defensio, cum possit attondi, demitti, converti ad omnes partes, et opponi omnibus icibus. « In omnibus, inquit Apostolus *ad Ephes.* v, sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. » S. Hieronymus ex hebræo vertit, *scutum et protectio ocularis ejus*. Sed facile est videre que fuerit causa diversæ translationis; nam S. Hieronymus legit *סוּדָרָה, vesocherah, et protectio*; Septuaginta vero Interpretes legerunt *ισχυρεα, circumdabit te*. Facile autem fuit negligentia librorum mutari primam et ultimam litteram. Melior est autem lectio quam Septuaginta Interpretes habuerunt, quam ea sit, quam habuit S. Hieronymus; nam verbum *סוּדָרָה, circuire et circumdare* significat; nomen *סוּדָרָה vesocherah, scutum rotundum* proprie designat; non est autem verisimile Prophetam scripsisse *scutum et scutum*; ad quam repetitionem vitandam S. Hieronymus vertit, *scutum et protectio*, quamvis illa vox proprie non *protectionem*, sed *scutum* significet. Porro scutum hoc veritas est; sic enim dictum est: « Scuto circumdabit te veritas ejus, » ac si dictum esset: *Circumdabit te veritas Domini instar scuti, vel clypei*. Veritas Domini in Scripturis sacris duobus modis accipitur, uno modo pro veracitate et constantia in servandis promissis, ut in *Psalm.* LXXXVIII: « Veritas mea et misericordia cum ipso; » et infra: « Misericordiam meam non dispergam ab eo, neque nocebo ei, » id est, non decipiam eum, in veritate mea; altero modo pro veritate fidei revelata per Apostolos et Prophetas, de qua dicitur *Joan.* XVII: « Sermo tuus veritas est; » et *Prov.* XXXI: « Omnis sermo Domini clypeus ignitus est; » et *ad Ephes.* VI: « In omnibus sumentes scutum fidei, » id est veritatis, quæ sola fide percipitur, cum sit veritas supernaturalis. Utraque veritas clypeus est optimus ad propulsanda jacula omnia inimici, sive in prosperis, sive in adversis; nam veritas promissionum Dei est immobilis et firma, ut de ea dici possit: « Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt, » *Luc.* XXI. Est enim

veritas Dei, quas terra solida, in qua anchora spei tutissime figitur. Anchora, dum per aquam descendit, non firmat navim, quoniam aqua est elementum liquidum et instabile; at dum terræ adhæret, firmissime navim retinet. Sic spes nostra, dum adhæret promissionibus hominum, non potest non semper nutare; sed cum in Dei veritate figitur, firmissima permanet: « est enim Deus verax, omnis autem homo mendax, » inquit Apostolus *ad Rom.* m. Et quis est potere poterit, cui protectionem promittit Deus, qui mentiri non potest? Neo minus veritas fidei instar scuti protegit, dum nos certos reddit, esse post hanc vitam paratam justis felicitatem æternam, et impiis supplicia sempiterna: futurum judicium in novissimo die, in quo singuli homines rationem exactissimam reddent judici Deo omnium operum, verborum, cogitationum, desideriorum, omissionum, denique otiosi cujuslibet, brevisimæ sermonis. Hæc enim et similia, quæ veritas fidei nobis ostendit, facile protegere nos possent ab omni tentatione, tam in rebus prosperis quam in adversis, si hoc scuto assidue uteremur, id est, si veritates fidei assidue et fideliter cogitarem. Quis enim non fortiter adversus terrores omnes persistet, si attentè cogitet illa verba Domini, *Matth.* x: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius time te eum qui potest corpus et animam perdere in gehennam. » Et quis vana blandimenta seculi, et iniusti Lucri occasionem non facile spernet, si verba illa cœlestis Magistri serio considerare voluerit, *Matth.* XVI: « Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? » aut: « Quam dabit homo commutationem pro anima sua? » Sequitur: « Non timebis a timore nocturno, » etc. In quibus verbis Propheta explicat generatim pericula, in quibus avertendis scuto veritatis opus habemus. Sunt autem verba valde obscura, et a Scripturibus varie exponuntur. Duæ videntur expositiones præcipue. Una S. Augustini, qui per *timorem nocturnum* intelligit tentationem levem, sed occultam; per *sagittam volantem in die*, tentationem levem, sed manifestam; per *negotium perambulans in tenebris*, tentationem gravem, sed occultam; per *demonium meridiano*, tentationem gravem, sed manifestam. Altera est S. Bernardi, *serm.* 6 in hunc Psalmum, qui per *timorem nocturnum* intelligit tentationem pusillanimitatis; per *sagittam volantem in die*, tentationem vanæ gloriæ; per *negotium perambulans in tenebris*, tentationem ambitionis vel avaritiæ; per *demonium meridiano*, tentationem operis mali sub specie boni. Possimus addere tertiam expositionem, quæ ex parte S. Joannis Chrysostomi esse videtur, ut per *noctem* intelligatur tempus adversitatis; per *diem*, tempus prosperitatis; et hinc sit sensus: « Non timebis a timore nocturno, » id est, in nocte adversitatis non timebis ab illis rebus, quæ non læ-

dunt, si non timeantur: talia sunt detractioes, convicia, contumelias, quæ nocent illi a quo dicuntur, non illi in quem dicuntur, nisi ipse timendo, et eas magnificando seipsum ledat. «A sagitta volante in die,» id est, in die prosperitatis, non timebis verba laudantium et adulationum, quæ superbam gignunt, et instar sagittarum occidunt incautos. «A negotio perambulante in tenebris,» id est, in tenebris adversitatis non timebis veras calamitates et persecutiones, quas homines impii negotiando negotia iniquitatis inferunt justis. «Ab incursu et demonio meridiano,» id est, in meridie prosperitatis, non timebis a gravissimis et notissimis sceleribus ad quæ nimia opulenta, vel potentia illos impellit. Possunt et quartam expositionem adjungere, quæ præter ceteras simplex et litteralis esse videtur, ut sensus sit: Non timebis ulla pericula, neque nocturna, neque diurna. Illud enim: «Non timebis a timore nocturno,» significat, non afflicteris timore ab ulla re, quæ nocturno tempore timorem incutere potest. Accipitur enim timor pro re quæ timetur, ut I Petri iii: «Timorem eorum ne timeveritis.» Sicut spes accipitur pro re sperata, et desiderium pro re quæ desideratur, ad Tit. ii: «Expectantes beatam spem,» id est, beatitudinem quæ speratur; et Psalm. lxxvii: «Desiderium eorum attulit eis,» id est, rem quam desiderabant. Illud autem, a sagitta volante in die, significat, non timebis offensionem, sive calamitatem ullam diurnam. Ponitur enim sagitta pro quocumque re quæ ledere potest interdum, species videlicet pro genere. Illud vero, a negotio perambulante in tenebris, est repetitio et explicatio illorum verborum, «non timebis a timore nocturno;» significat enim negotium perambulans in tenebris nocturnis. Vox hebraica דָּבָר *dabar* significat proprie verbum; sed accipitur pro re quacumque actione, quæ ledere potest. S. Hieronymus verit, a peste in tenebris ambulante, quia legit debet, quod significat pestem; sed Septuaginta Interpretes legerunt *dabar*, quod significat verbum, id est rem omnem. Illud denique, ab incursu et demonio meridiano, est repetitio et explicatio illorum verborum: «A sagitta volante in die;» significat enim incursus et demonium meridiano, omnem occursum malum, sive omnem lesionem, omnem errantiam quæ accidere potest in die, atque adeo in ipso tempore meridiano. S. Hieronymus verit, a morsu insipientis mercedis. Sed verbum hebraicum כָּסַב *keteb* significat morsum, et accidit, et ruinam; ideo Septuaginta Interpretes non male verterunt, *incursum*, ut designarent generatim omnem occursum malum. Vox autem יִשְׂרָאֵל *israhel*, quod significat, et demonio. Vocat autem David demonium meridiei, sive meridianum, omnem aggressorem ro-

bastum et potentem, qui non timet in ipso meridie nocere et ledere; quoniam enim demon princeps est omnium iniquorum et malefactorum, recte transfertur hoc nomen ad omnes iniquos et malefactores, præsertim audaces et robustos. In summa, continetur in omnibus his verbis generalis promissio, quæ securi redduntur ab omni periculo nocturno et diurno, qui confidunt in Deo, et armati sunt clypeo veritatis; nam: «Si Deus pro nobis, quis contra nos?» Rom. viii; et: «Quis est qui vobis nocet, si boni simulatores fueritis?» I Petr. cap. iii.

7. CADENT A LATERE TUO MILLE, ET DECEM MILLIA A DEXTRIS TUIS; AD TE AUTEM NON APPROPINQUABIT.

Pergit Propheta, et describit victoriam hominis iusti confidentis in Deo, et vite utentis clypeo veritatis. Possunt autem illa verba: «Cadent a latere tuo,» exponi de sagittis, ut vult Euthymius; vel de hostibus, ut docent Theodorus et S. Bernardus; vel de commilitonibus, ut indicat S. Augustinus. Omnia sunt vera, sed expositio S. Augustini videtur antepenultima. Nam sagittæ quidem repperisse a scuto, cadent in magna copia; sed non satis est ad victoriam sagittas repellere, nisi etiam occurratur timori nocturno, negotio perambulanti in tenebris, et demonio meridiano. Itaque prima expositio non plene hunc locum explicat. Altera expositio melior, duobus modis potest intelligi: uno modo, ut hostes dicantur casuri felici casu; quod tunc fit, cum infideles convertuntur ad fidem, et peccatores convertuntur ad iustitiam, et sic prosternuntur et occiduntur, ut moriantur peccato, et de hostibus fiant amici. Altero modo, ut hostes dicantur casuri infelici casu, quod fit cum hostes iustorum, sive demones, sive homines mali, repelluntur a iustis, et non solum non obtinent victoriam, sed etiam victi prosternuntur et cadunt: nec solum non lucrantur nova gaudia, sed graviora sibi ipsis preparant supplicia. Tertia expositio verissima est, et simplex, ac litteralis; vult enim Propheta iustos admonere, ut magnificent gratiam huius victorie, cum rara sit, et ad paucos omnino pertineat: «Cadent» enim in hoc prælio ex commilitonibus «mille a latere, et decem millia a dextris, ad ipsum autem non appropinquabit» neque timor nocturnus, neque sagitta volans in die, neque negotium perambulans in tenebris, neque demonium vastans et sæviens in meridie. Porro pro latere videtur intelligi sinistra, cui opponitur dextera: et quidem mille dicuntur casuri a latere, id est, a sinistra, et decem millia a dextris, quoniam per sinistram intelligitur adversitas, per dexteram prosperitas. Nullo autem plures ex hominibus cadunt et pereunt ex prosperitate, quam ex adversitate. Prosperitas enim dat occasionem superbie, deliciis, licentiæ, audaciæ, et aliis id ge-

nus malis: adversitas vero reddit homines humiles, castos, patientes. «Tribulatio enim, ut ait Apostolus ad Rom. v, patientiam operatur.» Jam vero numerus ille mille, et decem millium, nihil aliud significat nisi multos casuros a sinistris, sed multo plures a dextris; quomodo accipiuntur hi numeri lib. I Reg. cap. x: «Saul percussit mille, et David decem millia.» Et deut. xxiii: «Quomodo persequatur tuus mille, et duo fugent decem millia.»

8. VERUMTAMEN OCVLIS TUIS CONSIDERABIS, ET RETRIBUTIOMEM PECCATORUM VIDEBIS.

Hec est nova causa lætitiæ homini iusto, cui non solum promittitur victoria, sed etiam quod sit cum magna voluptate visurus propriis oculis inimicos suos jacentes, et pro meritis punitos, quæ promissio impletur aliquando in hac vita. Sic enim videntur filii Israel Agyptios mortuos, et jacentes in litore maris Rubri, Exod. xiv. Sic videntur Moses et Aaron absorberi vivos a terra Dathan et Abiron, Num. xvi. Sic Ezechias vidit cadavera prostrata exercitus Sennacherib, IV Reg. cap. xv. Sic Judith, et populus Dei, vidit caput Holophernis amputatum, et exercitum ejus fuscum et fugatum, Jud. cap. xv. Sed plenissime implebitur hæc promissio in die novissimo: tunc enim videbimus omnes inimicos nostros humi jacentes, inermes et nudos, et sine ullis viribus, et penæ sempiternæ addictos. «Verumtamen, inquit Propheta, oculis tuis,» id est, non ex auditu et fama cognoscēs, sed tu ipse cernes, illis ipsis oculis, quibus vidisti arma hostium, et pericula; qui quidem oculi tunc proprie tui erunt post resurrectionem: nunc enim quomodotuisunt, quos te invito curiositas aperit, somnus claudit, fumus affligit, senectus obscurat, mors extinguit? «Considerabis,» id est, non obiter, et per transitum videbis, sed diligenter et accurate considerabis omnes hostes tuos, qui sint, quot sint, quid mereantur, quod patiantur. «Et retributionem peccatorum videbis,» id est, et tunc plane perspicies quam mercedem habeant omnes impiorum labores. Ex quo existet pulcherrima species rerum: nunc enim omnia confusa et perturbata esse videntur; nam cum pena debeatur culpæ, et præmium virtuti, sæpe accidit ut iusti affligantur, et iniqui honorentur, et per hoc justitie copuletur dolor, et iniquitati conjugatur gaudium; sed in die novissimo omnia ponentur suo loco, et pena retribuetur culpæ, eique jungetur insolubili nexu, et contra, nexu pariter insolubili præmium adjungetur justitiæ, et majori justitiæ majus præmium, et minus minori reddetur: et tunc implebitur quod dicitur in Psalm. lvi: «Lætabitur justus, cum viderit vindictam,» id est, cum retributionem peccatorum viderit: non quidem lætabitur ob calamitates miserorum, sed ob decorem justitiæ et sapientiæ

divinæ, quæ splendet mirum in modum in suppliciis impiorum.

9. QUONIAM TU ES, DOMINE, SPES MEA; ALTISSIMUM POSUISTI REFUGIUM TUUM.

Hæc versiculus faciliis est quoad verba, quæ sunt omnia declarata in explicatione primi et secundi versiculi: sed de connerione non levis questio est; nam in verbis præcedentibus loquebatur Propheta cum homine iusto, dicens: «Oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis;» nunc videtur loqui cum Deo, dum ait: «Quoniam tu es, Domine, spes mea;» et non apparet quorsum hæc dicat. Et rursum verba sequentia: «Altissimum posuisti refugium tuum,» ad hominem justum dirigi videntur, sed non apparet illa contextio. Theodoretus et quidam alii volunt subintelligi verbum *dicisti*, ut hic sit sensus: Quoniam dixisti: Tu es, Domine, spes mea, ideo Altissimum posuisti refugium tuum. Euthymius et alii nihil existimant subintelligi debere: sed verba priora hujus versiculi esse hominis iusti, verba posteriora esse Prophetæ; jam enim admonujimus Psalmum esse dramaticum, et ad formam dialogi factum, ut quamvis non designetur nominatim personæ, tamen nunc Propheta, nunc homo justus, nunc Deus loqui intelligatur. Igitur posteaquam Propheta vero iusto dixit: «Scapulis suis obumbrabit tibi Deus,» ut gallina pullo; et «scuto circumdabit te,» ut imperator militem; et «non timebis a timore nocturno,» vel «diurno;» et multi hinc inde a dextris et a sinistris cadent, sed tibi malum non appropinquabit, quin potius devictos hostes oculis tuis videbis: justus vir his auditis interloquitur, et ad Deum conversus dicit: «Quoniam tu es, Domine, spes mea,» id est, vera sunt quæ audivi; sed ideo vera sunt, quoniam tu es, Domine, spes mea, non confido in viribus et armis meis, sed in viribus et armis amicorum meorum, sed in te uno confido, qui es unica et tota spes mea; dicitur autem Deus ipse spes iustorum, quoniam iusti non sperant solum auxilium a Deo, sed ipsum Deum sperant sibi fore veluti arcem munissimam, ad quam confugientes tempore persecutionis, et in qua per fidem, spem et charitatem, perque orationem et contemplationem habitantes, nihil adversi pati possint. Atque hoc habet Propheta intellexit, et ideo subjunxit: «Altissimum posuisti refugium tuum,» quasi diceret: Recte ac sapienter posuisti Deum spem tuam; sic enim refugium tuum constituisti in arce omnium, altissima et munissima, ad quam (ut in versiculis sequenti dicitur) nullum malum peringere poterit. Ubi observandum est, per Altissimum, non intelligi rem aliquam altissimam, sed ipsum Deum, cujus unum ex nominibus est «Altissimus:» nam in hebræo habetur קָדוֹן, quod est unum ex decem nominibus Dei, et significat *Altissimum*, sive *Excelsum*; et in græco habetur ὑψιστος, generis masculini, et

γενεσις, generis feminini. Ex quo intelligimus nomen *Altissimum* non esse adjectivum, quod cum substantivo *refugium* concordari debeat, ut sensus sit: Posuisti tibi refugium altissimum, sed elegisti tibi Deum, qui dicitur et est Altissimus, in domum sive arcem refugii.

40. NON ACCEDET AD TE MALUM, ET FLAGELLUM NON APPROPINQUABIT TABERNAculo TUO.

Explicat nunc Propheta quid boni consequatur justus ex eo, quod d refugium sibi constituit in Altissimo, ac dicit eum tutissimum fore ab omni malo. Duplex est malum, culpa et poena. Malum culpa absolute et simpliciter malum est, ideo de malo culpa intelligimus: « Non accedet ad te malum; » malum poena non est simpliciter malum, propterea de malo poena explicandum existimamus id quod sequitur: « Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. » Malum culpa esse malum absolute et simpliciter, malum poena non item; ex eo constat, quod malum culpa facit hominem malum, malum poena non facit malum, sed miserum: malo culpa nemo bene uti potest, malo poena bene uti possumus. Malum culpa non potest dici bonum, quia non est justum, cum sit iniquitas: neque est utile, cum is qui peccat semper plus perdat, quam lucratur; malum poena bonum dici potest, cum saepe sit justum et utile. Mali culpa non est auctor Deus, qui est auctor omnis boni: malum poena a Deo est iudice justo. Denique id etiam colligitur ex verbis Prophetae: nam, cum dicit, « non accedet ad te malum, » loquitur de malo quod in nobis est, et extra nos esse non potest, et tale est malum culpa, quod non nisi intra nos, id est, in libero nostro arbitrio esse potest, cum addit, « et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, » loquitur de malo quod potest locum habere in rebus nostris, in liberis, in servis, in domo, in agris, in substantia reliqua, et tale est malum poena. Sed existit non levis dubitatio de veritate hujus promissionis: nam David unus erat ex justis et confidentibus in Deo, et tamen ad eum accessit malum culpa, adulterium, ethomicidium; et flagellum, imo flagella multa appropinquaverunt tabernaculo ejus: sic enim ipse dicit in *Psalm. lxxiii*: « Lavi inter innocentes manus meas, et fui flagellatus tota die; » quod idem dicit poetas de Job, Tobia, Prophetis et Apostolis, et de ipso Christo, quod ad flagellum attinet: omnes enim flagellati sunt, imo « Deus ipse flagellat omnem filium quem recipit, » ad *Hebr. cap. xii*. Duæ sunt responsiones, quæ dari possunt ad hanc dubitationem. Pror est, hanc promissionem non pertinere ad hanc vitam, sed ad futuram, quando inpletum erit illud: « Oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis; » tunc enim in tabernaculum celeste ingressi, tutissimi erimus ab omni malo tam culpa, quam poena: nam ideo « confortavi Deus se-

ras portarum celestis Jerusalem, » ut dicitur *Psalm. cxxvii*, « et posuit fines ejus pacem, » ut flagellum ad ipsam appropinquare non possit. Posterior solutio est, pertinere quidem hanc promissionem ad tempus hujus vite, sed sano modo esse intelligendam: nam non accedet malum culpa ad electos justos, et in Deo confidentes; non quod peccare non possint, sed quia per divinam et singularem providentiam ipsum etiam peccatum ipsis cooperabitur in bonum: quoniam permittit Deus eos in peccatum labi, ut inde fiant humiliores et cautiore, et tanto magis accendantur in amorem Dei, quanto se agnoscent ejus gratiæ et misericordiæ magis debitores. Sic de S. Petro dicit B. Gregorius homil. 21 in *Evangelia*, quod idem de S. Apostolo Thoma, et S. Maria Magdalena, aliisque permultis dici potest. Flagellum vero, id est, malum poena non appropinquabit tabernaculo ipsorum, quoniam ipsi habitantes per desiderium in celesti tabernaculo, et conversantes cum Apostolo Paulo per assiduum contemplationem in celo, mala ista temporalia vix sentiant, et omnino contemnent: imo mala esse non reputabunt, sed bona, cum materiam patientiæ et segetem gloriæ illis præbeant; hoc certe sentiebat Apostolus, cum diceret: « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra, » II *Corinth. vii*.

41. QUONIAM ANGELIS SUI MANDAVIT DE TE, UT CUSTODIANT TE IN OMNIBUS VIIS TUIS.

Hunc versiculum et sequentem allegavit diabolus in disputatione cum Christo, *Math. cap. iv*, sed perperam, quoniam Christus non eguit custodia angelorum, ut S. Thomas docet in I part. *Quest. CXIII*, art. 4, ad 1; Christus enim ratione divinitatis custos est angelorum et hominum, « et omnia portat verbo virtutis suæ, » ad *Hebr. i*. Ratione animæ, beatus erat, ac per hoc custodia non egebat, quemadmodum neque nos egebimus, cum beati erimus. Denique ratione carnis, eguit quidem tempore mortalitatis sui protectione aliqua, sed eam illi exhibebat Verbum divinum, cum quo hypostatice unita era; sed his omissis, quoniam poterat homo justus dicere: Jam quidem securus sum nihil mihi mali eventurum, cum ero in celesti tabernaculo; sed audire cupio, quæ me custodiet in via, ne forte errem a recto itinere, vel incidam in latrones, aut in aereum aliquum ruam; respondet Propheta: Ne timeas, quoniam « angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. » Sed verba singula consideremus. « Quoniam, » hæc particula reddit rationem verborum sequentium, non præcedentium; est enim sensus: Quoniam Deus mandavit angelis, ut custodiant te in via, ideo ipsi angeli in manibus te tollent, ne unquam offendas ad lapides pedem tuum. « Angelis; » angeli sunt spiritus beati et principes nobilissimi, et eorum custodia tutissima est, quoniam potentissimi, sapien-

tissimi, optimi sunt: ex quo admonemur quanti Deus faciat genus humanum, cui tam magnos principes attribuit quasi pedagogos. Sed cur dicit, *angelis*, et non potius *angelo*? quoniam habemus quidem singuli singulos angelos custodes proprios, ut colligitur ex verbis Domini, *Math. xviii*: « Angeli eorum semper vident faciem Patris mei; » et ex *Actis Apostol. cap. xii*: « Angelus ejus est; » tamen habemus etiam Angelos alios custodes communes, eos videlicet, qui præsent civitatibus, aut regnis, de quibus vide Danielem, cap. x, et S. Basilium, lib. III in *Eunomiam*. « Suis; » hoc additur, quoniam sunt etiam angeli mali, de quibus dicitur *Apoc. xii*: « Et draco pugnabat, et angeli ejus; » Deus ergo mandavit angelis suis, ut te custodiant, non mandavit angelis aliis, qui non custodire, sed perdere tantum poterunt. *Origenes*, homil. 35 in *Luceam*, et ex eo loco *Cassianus*, *Coll. XIII*, docent Deum unicuique nostrum duos angelos attribuisse, unum bonum, qui nos protegendo custodiatur; alterum malum, qui nos tentando exerceat. Sed falsa ista sententia est. « Deus enim intimator malorum est, » *Jacob. i*; et mali angeli non egent mandato Dei, ut nos tentent: satis enim per se ad hoc agendum prompti sunt. « Mandavit; » hæc est præcipua causa, cur angeli diligentissime nos custodiant, quia videlicet Deus id eis mandavit; quamvis enim libenter id faciant, quia nos amant, et quia malos angelos oderunt, et quia cupiunt instaurari sedes celestis Jerusalem, et quia sciunt id esse gratissimum Regi suo Christo Domino: tamen nihil magis eos movet, quam præceptum Domini: intelligunt enim se esse ministros Dei, et Deum nihil magis requirere a ministris suis, quam promptam ac simplicem obedientiam. « De te; » hoc significat, Deum quidem omnium hominum providentiam gerere, et omnibus ac singulis hominibus angelum custodem dedisse: tamen peculiari affectu prosequi homines justos, atque in se confidentes, et ideo peculiari studio mandavisse angelis suis de te, id est, de te homine justo, et confidente in auxilio ejus. « Ut custodiant te; » hoc est quod Deus angelis bonis mandavit, ut custodiant justum ab hoste invisibili, id est, ab angelis malis, quandoquidem homo, qui carne circumdatus est, et nihil cernere potest, nisi quod oculis carnis manifestatur, impar est ad prælium cum daemonibus, nisi a potentiore adjuvetur. « In omnibus viis tuis; » non dicit « in via, » sed « in viis, » et « in omnibus viis, » quia multe sunt viæ hominis, et in omnibus auxilio angeli custodis eget. Via est lex, juxta illud *Psalm. cxviii*: « Beati immaculati in via, qui ambulavit in lege Domini; » et ibidem: « Viam mandatorum tuorum curru. » Via quoque est operatio, juxta illud *Proverb. viii*: « Dominus possidet me in initio viarum suarum. » Denique Vita præsens est quædam via, ut S. Basilium pulchre docet in explicatione *Psalmi i*. Via legis est

multiplex, quia multe sunt leges; via operatio nis est etiam multiplex, quia multe sunt operationes; via quoque vitæ est multiplex, quia multe sunt partes vitæ, multe ætates, multi status. In omnibus igitur istis viis egeamus custodia, quoniam labi possumus in omni lege, in omni operatione, in omni etate, et omni vite nostræ.

42. IN MANIBUS PORTABUNT TE, NE FORTE OFFENDAS AD LAPIDEM PEDEM TUUM

Hic versiculus plenus est metaphoricis, sed aliqui facillime est. Itaque solum explicandum est quæ sint manus angelorum, qui lapides in via, qui pedes hominum. « Manus angelorum » sunt intellectus et voluntas, sive sapientia et potentia; nam intelligendo et volendo omnia faciunt. « Lapides in via » sunt omnia impedimenta que occurrunt in hac via, sive temporalia, sive spiritalia: scandala, tentationes, persecutiones, et similia. « Pedes, » quibus ad lapides offendere solemus, sunt affectus humani: Pes tuus, inquit S. Bernardus *serm. 13*, affectus tuæ; et S. Augustinus in *Psalm. xciv*: Pedes nostri, inquit, in hoc itinere affectus nostri sunt. Duo sunt autem principales affectus, quasi duo pedes, amor et timor; et quocumque homo operando, loquendo, desiderando pergit, vel amore movetur, vel timore: amore acquirendi aliquid boni, vel timore illud amittendi; sive amore cavendi malum, vel timore in illud incidendi. Tunc autem offendimus pedem ad lapidem, cum oblata occasione temporalis boni acquirendi, vel temporalis mali evadendi, labimur in peccatum, unde bonum æternum amittimus, et sempiternum supplicium incurrimus. Sed qui habitant in adjutorio Altissimi, ab angelo custode ita juvantur, ut vel occasio illa tollatur, id est, lapis ille de via removeatur; vel animus ita illustretur ad vera bona et vera mala internoscenda, ut pede, id est, affectu elevato a terra, occasio temporalis boni, quod sine peccato acquiri non potest, facile contemnatur, et malum temporale, quod sine peccato vitari non potest, patientissime toleretur.

43. SUPER ASPIDEM ET BASILISCUM AMBULABIS, ET CONQUILCABIS LEONEM ET DRACONEM.

Postquam Propheta locutus est de angelis bonis, qui justum in Deo confidentem custodiunt, adjungit de angelis malis, ac dicit eos justo confidenti non prævalituros, sed e contrario ab eo conquilcandos et conterendos, juxta illud *Apostoli, Rom. xvi*: « Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. » Vocat autem Satanam Propheta serpentem propter astutiam, et leonem propter ferociam: et quoniam multa sunt genera serpentium, voca. sum aspidem, basiliscum, et draconem, quoniam cum astutia, quæ omnibus serpentibus communis est, habet aspis conjunctam obstinationem, basiliscus crudelitatem, et draco potentiam, et vires maximas: quæ omnia diabolo mirifice conveniunt.

Neque solum hoc loco diabolus vocatur serpens et leo, sed etiam alibi saepe: nam *Job. xxvi, et Isai. xxviii, serpens* sive *anguis tortuosus* nominatur; *Apo. xii*, dicitur *draco*; et cap. *xx, serpens antiquus* I Petr. cap. *v, leo rugiens*; atque hæc videtur esse expositio liberalibus, quam sequuntur SS. Patres Chrysostomus et Augustinus, et alii; tamen rejicienda non sunt alia tres expositiones, quæ ad hunc locum adferri solent. Una est Theodoretus et Euthymius, quod hoc loco promittatur subjectio verorum serpentum et leonum hominibus justis, atque in Deo confidentibus. Scimus enim Daniæli non nocuisse leones, neque S. Paulo viperam, et in historiis SS. Patrum a S. Gregorio, Sulpitio, Palladio, aliisque bonis auctoribus descriptis, non rara sunt exempla subjectionis exhibitæ sanctis viris a leonibus, et serpentibus, aliisque sylvestribus feris. Altera est, per ista quatuor nomina intelligi quatuor persecutiones Ecclesie: persecutionem Judæorum, qui instar aspidum surdarum obstinatissimi sunt; persecutionem hæreticorum, qui per basilicum designantur; persecutionem paganorum, qui leonibus comparari possunt; et persecutionem Antichristi, qui satis apte draco nominari potest. Hanc explicationem ex parte indicavit S. Augustinus. Tertia est S. Bernardi, et aliorum, qui per ista quatuor animalia quatuor vicia significari docent: per aspidem videlicet obstinationem, vel avaritiam; per basilicum, invidiam, et gloriam; per leonem, superbiam; per draconem, iracundiam. Sed vir justus, non suis viribus, sed auxilio Dei fretus, facile per charitatem super aspidem et basilicum ambulabit, et per humilitatem conculcabit leonem et draconem.

14. QUONIAM IN ME SPERAVIT, LIBERABO EUM; PROTEGAM EUM, QUONIAM COGNOVIT NOMEN MEUM.

Quoniam « in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, » ut dicitur *Deuter. cap. xvii*, Propheta sanctus tribus testimoniis probare voluit, quod initio promisit, eos omnes protegendos a Deo, qui vere confident in Deo. Primum testimonium fuit hominis justi, qui ex proprio experimento testimonium reddidit veritati, dicens: « Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, » etc. Alterum testimonium fuit ipsius Prophetæ, qui ut Spiritus Sancti tuba, vel præco dixit: « Scapulis suis obumbrabit tibi, » etc. Testimonium tertium est ipsius Dei, qui in tribus ultimis versiculis confirmat omnia, quæ supra dicta sunt, et multa etiam addit: sunt enim in his tribus versiculis octo promissa Dei, quæ optimo ordine incipiunt a liberatione a malis, et procedunt usque ad exaltationem ad summum bonum. Et quidem quatuor pertinent ad hanc vitam: « Liberabo eum, protegam eum, exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione; » quatuor reliqua ad futuram: « Eripiam eum, glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, ostendam illi salutem meam. » At igitur: « Quoniam in me spe-

ravit, liberabo eum; » libertas, quæ hic promittitur, sive liberatio, potest intelligi generatim ab omnibus malis, et potest referri ad liberationes supra dictas per Angelos, per seultum, et per alias res, ut sensus sit: Non potest justus liberari se posse per seultum, vel per angelos sine me: illa enim sine me nihil possunt; sed ego liberabo eum per seultum, per angelos, et saepe etiam per meipsum sine illis, quoniam in me, non in illis potissimum speravit. Cæterum, potest etiam altiori sensu significari hoc loco libertas a tyrannide vitiorum quæ est libertas propria hominum justorum, perfectorum, et præter cæteras omnes maxime expetenda, de qua Dominus dicit in Evangelio *Joan. viii*: « Qui facit peccatum, in Evan- gelio » et: « Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis. » Hæc vero libertas non datur omnibus, sed sperantibus in Deo. « Quoniam, inquit, in me speravit, liberabo eum, » ubi vox hebraea *פָּתַח אֲדָהֶרֶת, diligere, placere* significat: quare non quæcumque spes, sed ea fiducia, quæ oritur ex bona conscientia, et ex dilectione et filiali adhesionem nascitur, liberat hominem a tyrannide vitiorum; nam quemadmodum cupiditas ligat, et captivum facit ita charitas solvit, et liberum facit; et quo magis charitas crescit, eo magis cupiditas minuitur; et cum perfectissima erit charitas, et adhesio ad summum bonum, tunc perfectissima erit libertas, quæ ab Apostolo dicitur « libertas gloriæ filiorum Dei, » *epist. ad Rom. cap. viii*. Sequitur altera promissio: « Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum. » Nam qui liberatur in hac vita a tyrannide vitiorum, non perfecte liberatur, sed eget protectione Dei, tum ut non iterum captivus ducatur ab hostibus, tum ut proficiat in acquisita libertate gratiæ, donec perveniat ad libertatem gloriæ; ideo Deus protectionem continuam pollicetur his qui cognoverunt nomen ejus: dicitur enim cognoscere nomen Domini, qui ejus potentiam, et sapientiam, et bonitatem cognoscit, unde in spem et fiduciam firmissimam erigitur. Dicitur etiam cognoscere nomen Domini, qui ex intima familiaritate novit Deum ut pastorem, amicum et patrem: de qua notitia dicitur in Evangelio *Joan. cap. x*: « Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscent me meæ; » et contra de aliis dicitur *Matth. cap. xxv*: « Non novi vos; » et *II Thess. cap. i*: « Dantes vindictam illi qui non noverunt Deum. » Ineffabilis omnino benignitas Dei est, qui non solum innotescere dignatus est ut Dominus, sed etiam ut amicus; quod miratur David, cum ait: « Quid est homo, quia innotuisti ei? » *Psalm. cxliii*.

15. CLAMABIT AD ME, ET EGO EXAUDIAM EUM; CUM IPSO SUM IN TRIBULATIONE, ERIPIAM EUM, ET GLORIFICABO EUM.

In hoc versiculo quatuor alia promissa continentur. Primum est exauditio generalis, quæ soli

Deo, qui omnipotens est, convenire potest: quod autem hæc sit promissio generalis exaudiendi omnes preces confidentium in Deo, perspicuum est ex eo, quod nulla restrictio adhibetur, sed absolute dicitur: « Exaudiam eum. » Deinde alia loca Scripturæ confirmant hanc promissionem. *Deuter. iv*: « Non est alia ratio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest omnibus obsecrationibus nostris. » *Joan. xv*: « Quodcumque volueritis, et petetis, et fiet vobis, » *Matth. cap. xi*: « Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis, et evenient vobis, » *I Joan. cap. iii*: « Fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus, accipiemus ab eo. » Quamvis autem conditiones nonnullæ requirantur, ut semper oratio exaudiatur, tamen præcipua est, quæ habetur hoc loco, cum dicitur: « Clamabit ad me; » clamor enim significat vehementiam desiderii ex dilectione et fiducia procedentem. Sequuntur tria promissa: « Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum; » quæ promissa optime respondent tribus diebus totius anni celeberrimis: Ferie sextæ, in qua Dominus in cruce pendens in maxima tribulatione fuit; Sabbato, in quo erudit de omni tribulatione suaviter requievit, et diei Dominico, in quo resurgens ex mortuis gloriosissime triumphavit. Ejusmodi tres dies ad omnes justos et electos pertinent, omnes enim cum Christo tribulationes ferre debemus Feria sexta, id est in hac vita, quæ brevissima est, et in sublimi te computatur; deinde requiescere in sepulchris die sabbati; denique resurgere die Dominica, et cum Christo in æternum glorificari. At igitur Dominus: « Cum ipso sum in tribulatione; » qui enim clamabat, ante omnia donum patientiæ postulabat, quæ necessaria est ut reportemus promissiones Dei, » *ad Hebr. cap. xviii*. Dominus autem qui dixit: Exaudiam eum, primo loco promittit donum patientiæ, dicens: « Cum ipso sum in tribulatione, » in qua sententia singula verba suum pondus habent. Illud, *cum ipso*, significat Deum quidem esse cum rebus omnibus multis modis, sed speciali quodam modo, per internam consolationem et influxum ineffabilis dulcedinis, esse cum his, qui tribulantur, quo modo mater ægrotanti filio majora signa benevolentie exhibet, quam cæteris filiis bene valentibus, et nos omnes membrum male affectum diligentius fovemus, quam cætera membra sana. Illud, *sum*, est verbum temporis presentis, cum cætera omnia sint temporis futuri, *liberabo, protegam, exaudiam, eripiam, glorificabo, replebo, ostendam*: hoc autem significat tribulationem hujus vite esse momentaneam, quia de tempore præterito nihil habemus, nisi momenta imparitilla: prout proprie Apostolus dixit *II Corinth. cap. iv, vers. 17*, « quod in præsentibus est momentaneum et leve tribulationis nostre, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur

in nobis. » Itaque misericordia Dei nostri facit ut tribulatio non nisi guttatim insillat nobis, cum futura gloria sit quasi fumen inundans, juxta illud *Psalm. cxxvii*: « Torrentis voluptatis tuæ potabis eos. » Illud, *in tribulatione*, significat Deum in hac vita donare quidem consolationes multas amicis suis, sive corporales, sive spirituales, sed non sine admixtione tribulationis. S. Basilius, homil. *3 in Hexameron*, scribit in statu innocentie nasci solitas in campis rosas sine spinis, sed post peccatum inventas quidem fuisse spinas sine rosas, sed non rosas sine spinis, ut impleretur illud *Genes. iii*: « Spinæ et tribulus germinabit tibi. » Sed quidquid sit de veritate historie, moralis significatio verissima est: nam tribulationes sine consolationibus aliquid habent, præsertim ex impiis; sed consolationes sine tribulatione in hac vita nulli habent: neque impii, neque pii; sed hoc est discrimen inter pios et impios, quod pii cum tribulationibus veras et solidas a Spiritu Sancto consolationes habent, impii cum consolationibus brevibus et apparentibus magis, quam veris, veras et solas tribulationes habent. « Fructus spiritus est charitas et gaudium, » ex Apostolo *epist. ad Galat. vi*; qui autem spiritum non habent, quomodo fructum ejus habere possunt? Sequitur, « eripiam eum; » quæ promissio proprie spectat ad vitam futuram; justi enim in morte liberantur ab omni tribulatione presentis et futura; sic enim scribit S. Joannes *Apo. cap. xiv*: « Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo jam diem spiritus, ut requiescant a laboribus suis; » et *Apo. cap. xxi*: « Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra. » Impii vero videntur quidem eripi per mortem a tribulationibus hujus vite, sed non vere eripiuntur a tribulatione, sed transeunt de tribulatione temporaria ad æternam: quomodo, non dicuntur proprie de carcere liberari, qui educuntur de carcere ad patibulum. Aliquando tamen sancti viri et in hac vita eripiuntur ab aliqua tribulatione, ut contigit patriarchæ Joseph, Job, David, Tobias, Daniæli, tribus pueris, Susannæ, et alii; sed illa modica et temporalis liberatio fuit. Restat quarta promissio: « Et glorificabo eum, » quæ interdum in hac vita utcumque adimpletur; sanctus enim Job post gravissimam tribulationem non solum ab illa ereptus et liberatus fuit, sed etiam valde glorificatus, quod idem legitur de patriarcha Joseph, et de rege David. Cæterum vera glorificatio ad aliam vitam sine dubio pertinet: « Tunc enim justus fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, » *Matth. cap. xiii*. « Et sedebunt super sedes judicantes mundum universum, » *Matth. cap. xix et I Cor. cap. vi*; de quorum gloria Propheta canit *Psalm. cxxxviii*: « Mihi autem nimis confortatus est principatus eorum. » Et Apostolus concinit *ad Rom. cap. viii*: « Non sunt

condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. »

16. LONGITUDINE DIERUM REPLEBO EUM, ET OSTENDAM ILLI SALUTARE MEUM.

Hæc sunt duo postrema beneficia, quæ promittuntur iis, qui habitant in adjutorio Altissimi; et continent explicationem beneficii sexti, in quo dictum est, « glorificabo eum; » gloria enim sanctorum nascitur ex adeptione summi boni: summum vero bonum est æterna felicitas; nam felicitas sine æternitate est felicitas misera, et æternitas sine felicitate est æterna miseria. Primum ergo describitur in hoc versu, « o vera æternitas, cum dicitur: » Longitudine dierum replebo eum; » deinde vera felicitas, cum additur: « Et ostendam illi salutare meum. » Per longitudinem dierum intelligitur diuturnitas temporis, sed tanta, ut plane repleat desiderium humanum; hoc enim promittit, qui dicit: « longitudine dierum replebo eum; » quia vero non potest repleri desiderium humanum, nisi æterna duratione, ideo per hanc longitudinem dierum significatur æterna duratio. Utitur autem Scriptura ejusmodi verbis in designanda æternitate, quia nobis loquitur, qui non novimus aliam longam durationem, nisi in diebus multis, aut longis; alioqui enim in vera æternitate non erit successio dierum, sed una dies semper manens, vel potius unum momentum, semper durans absque ulla mutatione, aut vicissitudine. At, inquit, vicissitudo temporum mirifice delectat, et videmus homines variis oblectationibus fallere tædium longitudinis dierum in æstate, et longitudinis noctium in hyeme. Respondeo, id accidere, quia tempora hujus vitæ sunt omnia variis incommodis plena, et ideo semper anhelamus ad futura: sed quando veniet illa dies, qua nulla exspectari poterit melior, votum omnium erit, ut illa semper duret. « Et ostendam illi salutare meum; » si per salutare intelligamus salutem, sensus erit: Ostendam illi salutem meam, id est, efficiam ut vir justus non amplius ex fide vivat, credendo quod non videt; sed plane videat, et sentiat, atque experimento proprio cognoscat salutem, quæ ex me est: est autem salus hæc, quæ nobis promittitur, ipsa Dei visio, quæ perfecta et perpetua sanitas totius hominis erit: tunc enim sanabitur mens ab omni

errore et ignorantia, cum ad summam sapientiam perveniet, quæ in visione supremæ atque altissimæ causæ posita est. Ex illa sapientia nascetur in voluntate amor erga summum bonum ardentissimus et stabilis, unde perfecte sanabitur affectus ab omni mala cupiditate. Redundabit autem hæc sanitas in partem inferiorem, quæ superiori sine ulla resistentia vel rebellionē subiectur, et in ipsum corpus, quod immortale, impassibile, formosissimum, et sole fulgentius resurget. Quod si per salutare intelligatur Salvator, ut S. Augustinus magis probat, tunc sensus erit: « Ostendam illi salutare meum, » id est, Salvatorem, quem ego misi, et faciam ut vir justus oculis mentis cernat eum, quia Deus est, et oculis corporis cernat eundem, quia homo est: quam ostensionem suæ divinitatis promittit Christus Joan. xv. cum ait: « Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo et meipsum. » Hæc autem manifestatio divinitatis, ipsa est vita æterna, et summum bonum et salus, sive sanitas perfecta totius hominis. Quare sententia hujus loci in idem recidit, sive per salutare intelligamus salutem, sive Salvatorem. Sed libet in fine hujus Psalmi admirari cæcitatem generis humani: nam cum omnes cupiant felicitatem æternam, neque possint eam non vehementer optare: tamen pro temporali et parva prosperitate, sive in divitiis acquirendis, vel cumulandis; sive in honoribus et dignitatibus adipiscendis, vel conservandis; sive in delectationibus carnis ac sensuum undecumque captandis, nihil non faciunt, currunt, discurrunt, vigilant, laborant, sudant, ingenium acunt, linguam expoliunt, animum intendunt: et pro vera, et solida, et sempiterna felicitate, pro veris divitiis, pro summis honoribus, pro ineffabili jucunditate, quæ parata sunt diligentibus Deum, ita pigri sunt, ut pro his vix digitum movere dignentur. Horror est omnino cogitare, hominem ratione et intelligentia præditum, iis rebus consecrandis toto vitæ sue tempore occupari, quibus sæpe aditum ad æterna et summa bona sibi ipse præcludit. Orandus est Deus, ut qui promittere dignatus est tam ingentia bona, idem spiritum bonum nobis infundat, et illuminatos oculos cordis habere nos faciat, ut sciamus, « quæ sit spes vocationis ejus, et divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, » ut Apostolus admonet Ephe. i.

PSALMUS XXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Psalmus Cantici, in die sabbati.

2. Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime:

3. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem:

V. s. h. — Psalmus Cantici, in die sabbati.

Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime:

Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et fidem tuam in nocte:

4. In decachordo, psalterio cum cantico in cithara.

5. Quia delectasti me, Domine, in factura tua: et in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quam magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profunda factæ sunt cogitationes tuæ.

7. Vir insipiens non cognosceat, et stultus non intelliget istud.

8. Cum exorti fuerint peccatores sicut fenenum; et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:

Ut intereant in sæculum sæculi.

9. Tu autem Altissimus in æternum, Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: et senectus mea in misericordia uberi.

12. Et despexit oculus meus insidiantes mihi, et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus ut palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atrii domus Dei nostri florebit.

15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: et bene patientes erunt, 16. ut annuntient:

Quoniam rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo.

In decachordo et in psalterio, in cantico [h. carmine] in cithara.

Quoniam lætificasti me Domine, in opere tuo: in facturis manuum tuarum laudabo.

Quam magnificata sunt opera tua, Domine! satis profunda factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir insipiens non cognosceat, et stultus non intelliget istud.

Germinaverunt impii quasi fenenum, et florenturunt omnes qui operantur iniquitatem, ut contererant usque in sempiternum.

Tu autem excelsus: in æternum [h. sæculum], Domine.

Ecce [al. add. enim] inimici tui, Domine, ecce inimici tui peribunt, et dissipabuntur [h. dividuntur] omnes qui operantur iniquitatem.

Et exaltabitur quasi monocerotus cornu meum, et senectus mea in oleo ubere.

Et respiciet oculus meus insidiantes mihi, de his qui consurgunt adversum me malignantibus audiet auris mea.

Justus ut palma florebit, ut cedrus Libani multiplicabitur.

Transplantati in domo Domini: in atrii Dei nostri germinabunt.

Adhuc fructificabunt in senectute: pingues et frondentes erunt:

Annuntiantes quia rectus Dominus: fortitudo mea, et non est iniquitas in eo.

Argumentum. — « Habebat teste Talmude singuli septimana die destinatos suos Psalmos. Temporis et occasionis indicium nullum. Strophe tres, quarum prima dimidio brevior reliquis continet exordium; vers. 2-4, par est celebrari Jovam; 5-10, qui impios perdit; 11-16, pios fortunat. » Maurer.

1. Carmen, canticum in diem Sabbathi.

2. Bonum (decens) est celebrare Jovam, et canere nomini tuo, Altissime;

3. Notam facere mane gratiam tuam, et fidem tuam noctibus: In decachordo atque in nablio (lyra), modo grandiori cum cithara.

5. Nam lætitia afficis me, Jova, facinoribus tuis, de operibus manuum tuarum júbilo.

6. Quam magna sunt opera tua, Jova! Nimis (valde) abstrusa sunt consilia tua.